

Edmond Jabès (výběr z textů)

Na prahu knihy

První stránku knihy označ rudou záložkou, neboť rána je na svém počátku neviditelná.
RABI ALCÉ

- Co se děje za těmito dveřmi?
 - Zbavují tam jednu knihu listů.
 - Oč v té knize jde?
 - O uvědomění si křiku.
 - Viděl jsem tam ale vcházet rabíny.
 - Chodí po skupinkách sdělovat své připomínky privilegovaných čtenářů.
 - Oni tu knihu přečetli?
- Čtou ji.
- To mluví předem pro vlastní potěšení?
- Oni tu knihu předem tušili. Připravili se na to, jak jí čelit.
- Znají její postavy?
- Znají naše mučedníky.
- Kde se ta kniha děje?
- V té knize.
- Kdo jsi ty?
- Strážce domu.
- Odkud přicházíš?
- Různě jsem bloudil.
- Někdy se zastavím na cestě k pramenům a pátrám ve znameních, ve světě svých předků.
- Zkoumáš znovunalezená slova.
- Noci a rána slabik, které jsou mé, ano.
- Tápeš.
- Už dva tisíce let takhle chodím.
- Sotva ti stačím.
- Sám jsem to mnohokrát chtěl vzdát.

- Je to snad nějaké vyprávění?
 - Můj příběh líčili už tolikrát.
 - Co je to za příběh?
 - Ten náš, tím, že tu není.
 - Moc dobře ti nerozumím.
 - Slova mě rvou vedví.
 - Kde jsi?
 - Ve slovech.
 - Jaká je tvá pravda?
 - Ta, co mě drásá.
- A tvá spása?
- Zapomnění mých slov.
- Mohu vejít? Je už tma.
- V každém slově hoří lampa.
- Mohu vejít? Kolem mé duše je tma.
- I kolem mě je tma.
- Co pro mě můžeš udělat?
- Svůj podíl štěstí máš v sobě.
- Psaní, které vede jen samo k sobě, je jen projevem pohrdání.
- Člověk je psané pouto a místo.
- Nenávidím, co je vysloveno tam, kde už nejsem.
- Směňuješ budoucnost, jakmile se projeví. Zbývá ti ty bez tebe.
- Stavíš mě sama proti sobě. Z takového utkání nikdy nevyjdu jako vítěz.
- Porážka je dohodnutá cena.
- Jsi Žid a jako Židé mluvíš.
- Ta čtyři písmena, která označují můj národ, jsou čtyři prsty tvé ruky. Volným palcem mě můžeš rozdrtit.
- Jsi Žid a jako Židé mluvíš. Ale je mi zima. Je tma. Nech mě vejít do domu.
- Na mém stole je lampa a ten dům je v té knize.
- Konečně budu bydlet v tom domě.
- Budeš sledovat knihu, jejíž každá stránka je hlubina, kde se peruť leskne jménem.

Když jsem jako dítě poprvé napsal své jméno, uvědomil jsem si, že začínám knihu.
RABI STEIN

Kniha nepřítomného

Píše.

Píše pro svou ruku, pro své pero, aby utiřil pohled; neboť kdyby nepsal, co by s nimi bylo? Jeho pero by dnes bylo k nepoužití, zahlceno rzí, jeho ruka by se nikde nezrcadila, v žádném slově, v žádném písmenu; nebyla by improvizovala žádný inkoustový obraz; a jeho pohled by se utopil ve stránce, která by se za ním zavřela, neboť by nikdy nebyl vybidnut, aby pronikl skrz. – Jedině psaní udržuje spisovatelův pohled na hladině.

Znovu celou cestu prochází pohledem. Táže se. Nemá čas odpovídat. Tolik otázek se odvrací od jeho jazyka, snaží se po jeho paži dostat ke dlaní. Tolik přání svírá jeho pero, dává jeho prstům sílu svírat pero.

Kde je cesta? Cestu je třeba stále hledat. Bílý list je naplněn

cestami. Víme, že bude třeba dát se zleva doprava. Víme, že budeme muset hodně chodit, hodně se namáhat. A stále zleva doprava. Víme také předem – někdy –, že jakmile bude stránka začerněná znaky, roztrháme ji. Tutéž cestu podnikneme desetkrát, stokrát; cestu svého nosu, šije, úst; cestu svého čela a své duše. A všechny tyhle cesty mají své vlastní cesty. – Jinak by to nebyly cesty.

Čím to, že když máme před sebou svou cestu – nebo své případné cesty – vytyčeny, obvykle se vydáme tou, která nás od našeho cíle vzdaluje, která nás vede jinam, kde nejsme – ale možná tam jsme také? –, vyjma tehdy, kdy nás vede inspirace, kdy jsme ve stavu vnímavosti nebo milosti – ale to je vzácné, převlece vzácné – a ti, jichž se stav milosti dotýká, to nevědí; chci říci ve chvíli, kdy se jich dotýká. Tím spíš, že být ve stavu milosti často znamená ztratit cestu, obvyklou cestu, a sledovat cesty tajnější, tajemnější.

Všichni máme své vytyčené cesty, a ty nejdelší na rozložené mapě vědění jsou nejkratší. Nedávno se o tom zase přesvědčil. Jednoho odpoledne se odvážil vydat do pouště, která se rozkládá na východě, za hranicemi oné země Blízkého východu, kde se usadili jeho rodiče. Potřeboval nějakou krajinu pro svou samotu. Pustil se autem různými směry. Zabořil se po samý konec spásky. Vlahá noc kolem něj odkládala své náramky, své náhrdelníky. – Ten, co ho fascinoval nejvíc, byl růžový. – Divil se, že se mohla objevovat a mizet, rozšiřovat se a náhle se stát tak drobounká, že ji mohl obejmout. Obdivoval, že mohla být ženou a ženským světem, že mohla být nahá a oděná hvězdami.

V poledne se ocitl tvář v tvář nekonečnu, nepopsané stránce. Jakákoli stopa kroků a cesta zmizely. Zaváté. Z vnitřku stanu, který vztyčil při svém příchodu – Jak to, že ho vítr neodnesl? – byl svědkem složitých improvizací větru. Slyšel ho, jak se náhle směje s pískem, jak tančí s pískem; jak se baví a vzteká, jak se baví a vzteká počtem jeho zrnek, až se ve své touze stává bohem bláznivého písku, který za sebou strhává okřídlená obludná stvoření do bitvy o dobytí světa.

(Oholený rabín, který se ve svých věžeňských hadrech už rabínovi nepodobal, mi jednoho dne před smrtí řekl:

– Co je to voda v jezeře? Bílá stránka. Vlny jsou její vrásky a každá ji zraňuje.

Jezero bez vlnění je zrcadlo. Jezero s vráskami je obličej.

Naše tváře poznamenané věkem odrážejí tvář Boží.“

Otisk a kniha

Ve své zarputilosti jsem sledoval knihu, která je vyprávěním tisíce vyprávění, jako noc a den jsou přidány tisíce básní; kde den střídá noc a noc den; kde roční období jsou čtyřikrát dvě stě padesát ročních období.

Svět se utíká do jména. Uvnitř je kniha světa.

Psát, to znamená prahnout po počátku; to znamená snažit se dosáhnout hloubky. Hloubka je vždycky začátkem. I ve smrti jistě množství hloubek tvoří nejskrýtejší hlubinu; takže psát neznamená zastavit se u cíle, ale neustále jej překračovat.

Každé dílo ruší platnost temnot, je hymnem ze zá paměti na očarovanou paměť. Krása je dar smrti všednímu životu, aby žil v kráse.

Opustit knihu znamená nechat se přerušit na přání knihy budoucí. Sebemenší slabost nás přibíjí na místo.

Blankyt nebe je obklopen hnízdy, odkud vylétávají ptáci, jejichž let je pro mně úžasem. Hodina platí v našich očích. Udivuje mě to, co mě drásá, aniž bych dál myslel na svou ránu. Při pohledu na krev zjišťuji, že jsem krvácel.

Vzpomínám si na jedno pozdní odpoledne, kdy jsem byl sám v poušti a viděl jsem, jak tma posázela prostor hvězdami jehlou tak tenkou, že jsem se ve své naivitě domníval, že nebe je obýváno pláčkami, které při každém píchnutí vytkliknou ohnivým výkřikem, o němž se nedá s jistotou říci, zda je to křik ženy v úzkostech nebo probodnutého vesmíru. Velice dobře si také vzpomínám, že závažnost ticha jsem si poprvé uvědomil při pohledu na tekoucí Nil, jehož obtížená voda mi připomínala nepřetržitou řadu červených mravenců nesoucích potravu. Naděje dodala odvahy dechu. Svět ve svém dokonalém jasu byl sám pro sebe mrtev, zjeven smrti v nejpřekvapivější lekci života, které se mu zřejmě dostalo. A mysl jsem na to, že kniha musí oscilovat mezi těmito dvěma tichy, jako se musí na špičce pera kroutit kvůli slovíčkům, která lidé budou číst po Bohu.

Každý výraz vědění je podroben výslechu nevyzpytatelných okultních Mocností, které přivolá nějaký bezděčný pohyb či sebekornější zaševlení myšlenek nebo rtů.

V pátrání po absolutnu, k němuž užíváme druhořadých prostředků, nás pravidelně se vracející otázky obětují své nepomíjejícínosti. Svědčíme o jejich odvaze, jako kameny z bujnosti vyzdvížené z jezera.

To v tomto duchu se kniha dní pomaloučku otevřela knize nekonečna let a já byl při jejím pomalém, ale jistém zrodu. Nyní si neumím představit, že bych o to mohl přijít. Můj život provází mou smrt do knihy a bytosti a věci, které mi bude dáno poznat a ocenit, jsou bytosti a věci, které budou vybrány, pak ztraceny a znovu nalezeny v jiných bytostech a dalších předmětech.

Důkaz je předehra. Vzlet k Bohu je skokem pozpátku.

Je však zřejmé, že tento návrat k minulosti lze ospravedlnit jen vzhledem k nevyhnutelné budoucnosti, která za něj odpovídá; vždyť volání kořenů doléhá k rozvité růži, a nikoli k trnu nebo pupenu.

A tak je každý očekávaný den dnem, který má být prožit pozpátku, kdy se má zemřít. Tento dvojitý tlak staletí se děje skrze plody ducha a kultury staletí, jejichž jsme semeno i pole.

Jak život, tak smrt touží oba stejně trvat déle. Věčnost je svazuje.

V knize přecházejí barvy moře od slonovinové prázdnoty po tiskařskou čern. Moře omývá břehy, které mé kroky znovu nalézají. V jeho mušlích jsem naslouchal úpění ozvěny svého jména.

Středozemní moře obrodilo pohledy, které předcházely mému; proto jsem chtěl, aby v knize bylo moře pohyblivým, tisíciletým poutem, a také proto mají mé sny ve světě drásaném odchody význam záchranné akce. Zachraň se, kdo můžeš! Někde tam je pro nás možná život.

Jsem bloudění člověka, stezka a cesta. Cožpak jsem to natolik zapomněl? Odevzdaně a klidně a s mužným vědomím jsem přijal přikázaný úděl: bloudit ve skutečnosti a ve snu skutečnosti, jejímž důvodem je každá slabika knihy.

Jsem dech svých knih, jako vítr vržený do moře. Každá vlna je z pěny a visuté vody; každá hodnota je hodnota, již nabývá nebe; ale tím, jak zdvihá vlnu, vynalézá její tvar a její lem, se vítr opět rodí a po jejím boku přelétá oceán až do vyčerpání. Jeho síla pochází odjinud, ale jeho vůle je mu vlastní.

3

Žádná kniha není dokončená. Nepředělával jsem svou knihu třikrát? V noci se slunce obklopuje hvězdami a ráno bytostmi z peří, na něž si uchováme vzpomínku.

Čteme-li, list po listu, blikotání nebeských těles spánku, tlukot křídel a únos ptáka, nepřiznáváme tím snad psaní svrchovanou moc, náležející přednostně smrti, přetvářet svět a odůvodňovat představu vesmíru v jeho nesčetných a nepoznatelných proměnách?

- Naděje je na další stránce. Nezavírej knihu.

- Obrátil jsem všechny stránky knihy a naději jsem nepotkal.

- Naděje je možná ta kniha.

Knihy je labyrint. Myslíš, že z ní vyjdeš, a dostáváš se stále hlouběji. Nemáš naději dostat se ven. Musíš dílo zničit. Nemůžeš se k tomu odhodlat. Zaznamenávám, že tvá úzkost se pomalu, ale jistě zvětšuje. Zeď po zdi. Kdo čeká na konci? - Nikdo. Kdo tebou bude listovat, luštit tě, milovat tě? - Patrně nikdo. Jsi sám uprostřed noci; sám na světě. Tvá samota je samotou smrti. Ještě jeden krok. Možná někdo přijde, prorazí zeď; nalezne pro tebe cestu. Běda! Nikdo se toho neodváží. Kniha nese tvé jméno. Tvé jméno se uzavřelo do sebe, jako ruka na chladné zbrani.

Světě mých knih, kde jako perly potu na snědé hrudi jiskří žizeň, dokážu oddělit stránku k napsání od svítání, ochladit obezřetná slova, lepší než křišťálová voda? Smrt je hebká jako stín. Žizeň se ukojí jejím ložem. Píšu, zatímco noc se rozvíjí. Neviditelná forma knihy je tedy čitelné tělo Boha. V ohni je slovo škvárou. Jako zrádný motýl smrt přebývala v jeho šalbě. Kráčíš za větrem a zdušený křik slůvek je jen trocha prachu pod mými kroky.

Knihy

Kdyby už nebyla země ani nebe, byli bychom my v nahotě zaujímaných let.

Nikdy neztrácíme knihu, ztrácíme sebe.

Nevyšel jsem ze svého bydliště. Co je dnes vlastně za den? Už na tom skoro nezáleží. Přečetl jsem si znovu stránky sepsané po tom zločinu. Přečetl jsem si znovu svůj deník i řadu listů uchovaných - odkdy? - ve stejných deskách. Jak jsem je rovnal, položil jsem je mechanicky na vyprávění o svém zločinu a na svůj Deník. Dal jsem tak život knize, kterou jsem vytvořil, aniž jsem si toho všimnul, chci říci aniž jsem na to kdy v průběhu těch měsíců strávených mimo knihu pomyslel.

Knihy nepotřebuje člověka, aby vznikla; vzniká skrze něj. Tak nás v životě hodiny postrkují jedna k druhé, do nekonečna. Kniha, která by mohla obsahovat všechna slova našich myšlenek a našich činů, ale která nakonec zachovala jen ty, které si vybrala, popořádku a úsporně, a s nimiž by byla zajedno.

Elya

Za knihou je zákniží, za záknižím je nesmírný prostor a v tomto nesmírném prostoru je kniha, kterou v jejím záhadném řetězení budeme psát.

Vše je přede Vším. Slovo je zítřek slova a kniha je zítřkem knihy. Takže se navzdory točím kolem toho, co bylo a co bude a co k obrazu Božímu v jeho vznešené nepřítomnosti zůstává tím, co je, totiž tajemným poutem s vesmírem a místem, kde se nachází vesmír k objevování.

A provrtáváme se zapomněním, neboť zapomnění je tlustá kůra počátků.

Prvotní hřích je hřích paměti. Nikdy nepůjdeme až na konec času.

Knihy je místo, kde spisovatel v tichosti obětuje svůj hlas. Každý prázdny okraj je tedy pláž zadržného doznání, na jejímž běhu vracející se slova stvrzují své spojenectví s mořem.

Má bible je nevolitelná stránka.

Knihy plná hvězd z tiskařské černi je vesmírem v pohybu, který pohled zastavuje.

Jako lidé z Knihy nikdy nespočineme v přibýtku. Zemřeme ve slovech.

„Nemám jinou krev,“ zaznamenal, „než tu, která je prolévána; jiný inkoust než ten, který si ode mě vyžádala slova, mezi něž jsem zašel tak daleko, že jsem - ó transliterace temného znaku do kostěného písma - už jen začátkem napsané smrti, kterou mi slovy bylo dáno sdílet.

Neviditelné dveře! Každý přibýtek je vrácen vzduchu. Věděli jste, že prázdno jsou jedny dveře za druhými osvětlené věrejším světlem?“

Zaznamenal také: „Jaké je toto místo? Hnízdo, do něhož pták ukryl část věčnosti, již zachránila jeho křídla.

Slovo, alespoň jednou jsi bylo dravcem, nočním ptákem. Svítání tě zastihlo mrtvé. Papír je neúprosné světlo.“

K N I H A

Minulostí knihy je světlo a minulostí jasu stín.

Ať je cesta, kudy se ubíráme, jakákoli, minulost žhne v dál jako poslední nedohořelý kousek knotu.

Na chvíli, kdy čteme, se vracíme k opuštěné svíci.

Knihy je místem tohoto druhopisného chození sem a tam.

...od noci k noci, tedy od této strany minulosti až daleko za ni.

Píšu dílo, které se v mžiku v knize přepisuje.

Je v tom předávatelnost jeho vlastního dechu i zdvojení každého z jeho znaků.

Spočívá-li nádech v napihování plic kyslíkem, při výdechu z nich tedy vypouštíme život, kloužeme do prázdnoty.

Tak se udržujeme na živu jen proto, že předem souhlasíme s tím, že zemřeme.

Každá kniha je patrně jen nejasná podobnost s knihou ztracenou.

„V každém z nás je kniha, která nás přeměňuje ve slova, jako se krev znovu tvoří v krvi,“ řekl.

„Každému slovu, každému výrazu odpovídá jeden úder srdce. Cena knihy je cenou úmluvy.“

Knihy, v níž by vesmír neměl místo, by nebyla knihou, protože by byla ocbuzena o své nejkrásnější stránky, o ty le- vě, v nichž se zrcadlí i ten nejnepatrnější obláček.

Spisovatel prchá spolu se slovy, z nichž některá, někdy jen jedno nebo dvě, ho doprovázejí až za hrob. Slovo je nejprve úl, teprve potom jméno. O mé srdce a mysl se svářila dvě slova. Nalezl jsem je v nejzazší hlubině sebe sama; žila životem, který jsem prožil v temnotách. Jsem na konci sil, jako ty včera. Má minulost je obtěžkána olupováním a pronásledováním. Má minulost sklání hlavu ke klamně opoře, k soucitnému rameni nebo k psacímu stolu. Nemám už žádnou ctižádost. Jsem zející plynutí dne, kam jsi mě uvřhl.

„Kdo je to spisovatel?“ zeptal se rabi Hod jednoho slavného vypravěče. „Je to tvůrce literárních děl?“ „Nikoli; je to stín, který ne- se člověka.“

